

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Теодор Божидаров Стойчев

член на жури в конкурс за присъждане на научна степен доктор по 2.4

Религия и теология/ История на религиите

за дисертационния труд на

Виктория Алберт Трайкова

„Идеята за прераждането в източните религии (богословски анализ)”,

Богословски факултет на СУ „Св. Климент Охридски”

Темата на представения дисертационен труд е не само актуална, но и наложителна от гледна точка на християнския прочит на проблема. Както и самата докторантка обективно засвидетелства, днес сме залети с източни учения и практики, което изисква православен богословски отговор. Темата не е лесна, защото предполага добро познаване не само на изворовата литература, но и на културните пластове, които задават този начин на мислене. Това до голяма степен означава, че темата има интердисциплинарен характер. Във връзка с това трябва да бъде отбелязано, че докторантката показва интерес не само към трудовете на православни специалисти, но също към изследванията на индолози, културолози и историци, което прави нейното изследване многообхватно. Това означава, че тя се постарала да отговори на научното предизвикателство, което следва нейното изследване.

Уводът изпълнява научните критерии. Съдържанието е също така добре структурирано, състоящо се от три основни глави и три подглави, които от своя страна са допълнително са подразделени.

Първа глава има както чисто исторически характер, така и разяснителен по отношение на главната тема, а именно появата на идеята за

прераждането. Още в първа подглава тя извежда според мене основния аргумент, на който ще се обосновава при развитието на своята критика: убеждението, че учението за прераждането няма характера на откровение, а е философски продукт, появил се в резултат от дейността на трима мислители.

Във втора поглава тя се спира на будизма дал според докторантката основен тласък за разпространението на учението за прераждането. Освен че проследява историческите обстоятелства, стоящи зад появата на будизма, тя се заема да съпостави различните концепции за душата, което прави изследването ѝ още по-аналитично. Като недостатък бих отбелязал, че тя използва предимно второстепенни източници, когато се излага учението на Буда, а не изворова литература (стр. 69, 70 и на много други места). Като цяло се допуска съществена грешка учението да се излага според прочита на други изследователи, което не е приемлива за критично изследване.

Иначе Виктория Трайкова задълбочава своя анализ, въвличайки в дискурса идеята за прераждането в източните религии след Буда. Това е и трета точка на първа глава. Тук тя разглежда други съществуващи учения за прераждането както и практики за постигане на нирвана. Тя се спира на тибетския будизъм, идеята за прераждането в Китай, на японския будизъм, показвайки настъпилите промените и обстоятелствата довели до това. Подчертан е адаптивният характер на будизма, което му е помогнало да повлияе и на други народи и култури.

Втора глава е озаглавена „Християнски поглед към идеята за прераждането“. Тук изследователката излага православния възглед за грехопадението, доказвайки, че според библейската перспектива идеята за сътворението и грехопадението не предполага учение за прераждане.

В. Трайкова се спира и на някои западни философи от античността, които изповядват сходно учение. За да покаже несъстоятелността му тя обосновано се позовава на мнението на някои отци. Според мене обаче има излишно разпиляване към информация, която няма особено отношение към темата. Не става ясно каква е позицията на отците към източните религии, които принципно изследва докторантката. Дори за някои от споменатите от нея отци, например св. Григорий Неокасарийски, а и не само той, не е посочено какво собствено говорят за прераждането. Тези от отците, които пишат срещу философски елинистични учения за прераждането, не мисля, че трябва да бъдат въвличани в тема, посветена на източната мисъл.

Втора точка на втора глава е озаглавена „Иисус Христос – център на православната идентичност”. Още в самото начало докторантката е извела важен принцип, който действително отличава учението за прераждането от християнското за възкресението на Господ Иисус Христос. Друга важна разлика, която обосновано е изведена, е именно християнското учение за единството на човешката личност и ценността на човешката душа. Авторката встъпва в аргументирано представяне на християнската антропология, въздигайки я над учението за прераждането.

От изключително значение е въздигането на Спасителя Христос като основен осмислящ фактор. Христовата смърт и възкресение са събитията, които лекуват, и именно поради това, както подчертава докторантката, не е нужно прераждане, за да се самоизлекува човек.

Последната точка на втора глава носи наименованието „Нирвана ли е съдържанието на Божието царство?”. Тук докторантката според мене много по умело и диалогизиращо, с ясно чувство за лично нейно присъствие, извежда базисни недостатъци не само на учението за нирвана, но и на nihilизма, който будизма влече след себе си. Обективно е оценено от страна на докторантката агонизиращото пренебрежение на живота като

цяло, което реално показва другото лице на източните практики и учения. За съжаление кандидат докторантката отново преминава към въпроси, които би могла да подмени, например еклисиологията на църквата, както и библейски теми, които не са ѝ познати. По този начин се върви към ненужен преразказ на православните догми, което отдавна е направено.

Последната *трета глава* е титулувана „Проявления на идеята за прераждането”. Тук В. Трайкова разширява хоризонта на изследването с допълнителни въпроси. По този начин се позволява на читателя да вникне в практичните проявления на тази религия, намерили място в добре познати съвременни секти. От друга страна, съпоставянето им с православната духовност разкрива достойнството на християнската традиция. Именно в способността на докторантката да представи превъзходството на източното православие над най-общо казано индийската духовност откривам приносният характер на представения труд.

В заключение: отчитайки съответствието на дисертационния труд на Виктория Алберт Трайкова на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в РБ, на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ, както и спазването на всички процедури, свързани с подготовката на докторантката и придвижването на труда за защита, го подкрепям и препоръчвам почитаемото научно жури да му присъди научната степен „доктор”.

8. 06. 2022

/доц. д-р Теодор Стойчев/